

رسانه ابزاری جهت ایفای نقش زنان در توسعه مرزهای بین‌المللی ورزش

فاتح فرازایانی^{۱*}، مرتضی طاهری^۲، الهه عرب عامری^۳

۱. هیئت علمی دانشگاه پیام نور

۲. استادیار دانشگاه بین‌المللی قزوین

۳. دانشیار دانشگاه تهران

(تاریخ دریافت: ۹۴/۰۲/۲۳ - تاریخ تصویب: ۹۴/۰۳/۲۹)

چکیده

هدف از این پژوهش برجسته‌سازی نتایج تحقیقات گذشته در مورد اثرگذاری رسانه‌ها در ایفای نقش زنان در عرصه‌های بین‌المللی ورزش بود، روش تحقیق ارزشیابی انتقادی نتایج تحقیقات گذشته بود که با بهره‌گیری از روش ترکیب به ارائه راهکارهایی در زمینه برطرف‌سازی موانع و حل مسئله پرداخته است. در این پژوهش به نقش رسانه‌ها در ایفای نقش زنان در توسعه مرزهای بین‌المللی ورزش چه به عنوان ورزشکار و چه به عنوان مربی و مدیر پرداخته شده است. اطلاعاتی در زمینه حضور موفقیت‌آمیز کشورهای مختلف و همین‌طور ایران در توسعه ورزش زنان در عرصه‌های بین‌المللی ارائه شده است به اهمیت نقش رسانه‌ها در تسهیل این روند پرداخته شده است که نشان می‌دهد زنان باید تلاش کنند مهارت‌های مناسب و رفتارهای لازم برای رقابت را نشان دهند و راهکارهای مبارزه با نمونه‌های قالبی که مانع از پیشرفت آنها شده است را یاد بگیرند. نگرش‌های ریشه‌داری که طی چند صد سال شکل گرفته را از بین ببرند. این نمونه‌های قالبی، زنان را از تصدی و موفقیت در مشاغل مدیریتی و ورزشی باز می‌دارد. رسانه ابزاری قدرتمند جهت از بین بردن این‌گونه رفتارها و نگرش‌ها در جامعه جهانی است که در تعالی نقش زنان در تمامی عرصه‌ها از جمله ورزش می‌تواند مؤثر واقع شود. حضور بانوان به‌عنوان نیمی از پیکره جامعه ما در فعالیتهای ورزشی و تربیت‌بدنی، به‌عنوان یک ضرورت انکارناپذیر در تأمین سلامت و بهداشت جسم و روان و پیشگیری‌کننده انواع انحرافات اجتماعی، کاهش هزینه‌های درمانی، افزایش تولید و بهره‌وری و پیشرفت جامعه است که یکی از مهم‌ترین ابزارها در جهت هموارکردن این مسیر فرهنگ‌سازی توسط رسانه‌هاست.

واژه‌های کلیدی: رفتار قالبی، زنان، توسعه ورزش، رسانه.

مقدمه

یکی از عوامل مؤثر در تغییرات پارادایمی در بستر مدرنیته، تحولات شگرفی است که در تکنولوژی‌های اطلاعاتی و ارتباطی برای تبیین گرایش‌ها و مطالبات عمومی صورت گرفته و چهره معرفتی و ارزشی بشر را دگرگون کرده است؛ یعنی انقلاب‌هایی که بر اساس اینترنت و ماهواره به وجود آمده و مغزها را متحول کرده است این تحول، دامنه نمایش را از سطح یک جامعه خاص به عرصه جهانی و بین‌المللی می‌کشاند از این رو تأثیر وسایل ارتباط جمعی بر هویت افراد و تشدید تمایلات موجود در مردم (خواه تمایل به ثبات و بقای سلیقه‌ها و عقاید و خواه تمایل به دگرگونی) قابل بررسی است (بایس و ولتر^۱، ۲۰۱۳). رسانه می‌تواند پله ترقی ورزش زنان باشد. حضور بانوان به‌عنوان نیمی از پیکره جامعه ما در فعالیت‌های ورزشی و تربیت‌بدنی، به‌عنوان یک ضرورت انکارناپذیر در تأمین سلامت و بهداشت جسم و روان و پیشگیری‌کننده انواع انحرافات اجتماعی، کاهش هزینه‌های درمانی و افزایش تولید و بهره‌وری است (مهدویان مشهدی و همکاران، ۱۳۹۱).

امروزه رسانه‌ها قوی‌ترین ابزار برای طرح و رواج اندیشه‌ها و کارآمدترین وسایل برای نفوذ فرهنگ‌ها و نگرش‌ها به قلب جوامع هستند و نقش مهمی در شکل‌گیری نگرش‌های مخاطبان ایفا می‌کنند. با وجود تلاش بسیار بانوان ایرانی، سهم آنان از کل خبرهای ورزشی موجود در رسانه‌های گروهی ایران بسیار کم و ناچیز است. با پدید آوردن این برداشت که زنان تا اندازه زیادی از صحنه ورزش غایب‌اند و با این‌گونه برخورد با آنان، زنان را به همان صورتی که درباره‌شان می‌خوانیم و می‌شنویم، می‌بینیم، این امر باعث کوچک شمردن آنها و تلاش‌های ورزشی‌شان می‌شود و بدین ترتیب، رسانه‌ها درگیری زنان در ورزش را به حاشیه می‌کشاند. ورزش زنان برای خروج از این وضعیت و ارتقای جایگاه رسانه‌ای ناگزیر از بازنگری در برنامه‌ها و اتخاذ راهکارها و راهبردهایی در جهت ایجاد تعامل هر چه بیشتر با رسانه‌ها است (مهدویان مشهدی و همکاران، ۱۳۹۱).

تاریخ جهان شاهد نقش بسیار عظیم و غیرقابل‌انکار زنان در حوادث گوناگون است. امروزه که مباحث توسعه کشورهای جهان مطرح هست، نقش زنان در این فرآیند به شدت مورد توجه قرار

گرفته است. برگزاری جلسات، درس گروهی‌ها و کنگره‌های متعدد در خصوص جایگاه زنان و نقش آنان در توسعه حکایت از این موضوع حیاتی دارد. با کمی دقت می‌توان دریافت که برگزاری این‌گونه برنامه‌ها نشان از موضوع نه چندان خوشایند دیگری نیز دارد و آن این است که تاکنون یا حداقل در سده‌های اخیر نقش زنان به‌عنوان نیمی از جمعیت جهان در حال توسعه نادیده گرفته شده که این امر نشان از وجود تبعیضات و نابرابری‌های جنسیتی در زمینه‌های گوناگون سیاسی، اقتصادی، اجتماعی (ورزش و مشارکت‌های ورزشی) دارد (احسانی، ۱۳۸۷).

جامعه انسانی از عدم حضور واقعی زنان در عرصه‌های مختلف لطامات جبران‌ناپذیری دیده و بدین خاطر در دو دهه اخیر درصدد جبران این نقیصه برآمده است. برای رسیدن به تعادل، برابری و رفع تبعیضات و در نتیجه توسعه بهتر و کامل‌تر جامعه، نیاز به آن است که زنان بتوانند در فرآیند تصمیم‌گیری در سطوح مختلف جامعه شرکت نمایند (اساسنامه ورزشی زنان، ۲۰۰۴). خوشبختانه در بسیاری از کشورها این تلاش‌ها، موفقیت‌های چشمگیری را در پی داشته است. از آن جمله می‌توان به کشورهایی همچون چین، نروژ، دانمارک و فنلاند اشاره نمود که بیش از ۴۰ درصد مناصب تصمیم‌گیری در اختیار زنان است. برای مثال نگاهی تاریخی به توسعه ورزش زنان در کشور چین نشان می‌دهد که این کشور در تمامی ابعاد ورزش از جمله قهرمانی و همگانی سرآمد دیگر کشورها است و با مطالعه‌ای عمیق این نکته قابل استنتاج است که هیچ‌گاه تصور قالب جنسیتی ۳ در این کشور وجود نداشته است که این عامل در موفقیت ورزشی زنان چینی در سطوح بین‌المللی نقش بسزایی داشته است. این موفقیت نشان از اهمیت ورزش زنان نزد دولتمردان چینی است که با به‌کارگیری زنان موفق در زمینه‌های مدیریت ورزشی و دیگر پست‌های تصمیم‌ساز موجب رقم خوردن این دستاوردها شده است (ریودان^۴، ۲۰۰۰).

نقش‌آفرینی زنان در توسعه ورزش

مشارکت زنان در ورزش سابقه‌ای طولانی دارد. به عنوان

2. Women's Sports Foundation
3. Gender Stereotype
4. Riordan

1. Buysse & Wolter

می‌گیرند (پنی^۵ و همکاران، ۲۰۰۲). در خصوص اثربخشی نقش زنان در توسعه ورزش دو مفهوم کلیدی وجود دارد. یکی بحث جنس^۶ (تفاوت‌های بیولوژیکی مرد و زن که از انعقاد نطفه تعیین می‌شود) و دیگری بحث نقش جنسیت^۷ (ویژگی‌های شخصیتی که توسط جامعه و فرهنگ حاکم بر آن نقش می‌بندد). قرابت کارکردی این دو موضوع (جنس و نقش جنس) با در نظر گرفتن ملاحظات لازم می‌تواند موجبات رشد و شکوفایی ورزش بانوان را در برداشته باشد. بدون شک، رسانه ابزاری قدرتمند در جهت محقق کردن این موضوع است که می‌تواند از اوان کودکی تغییرات بنیادی را در باور و اعتقاد جامعه نسبت به زن و نقش آن ایجاد نماید (لاپچیک^۸ و همکاران، ۲۰۰۱؛ بوسی^۹ و همکاران، ۲۰۱۳؛ مرادی و همکاران، ۲۰۱۱). با پیاده‌سازی این نقش‌های اجتماعی و مدیریتی، امروزه در ورزش دنیا زنان پا به پای مردان در حوزه‌های مدیریتی کلان توسعه ورزش مشغول فعالیت‌اند. اولین اجلاس بین‌المللی زنان و ورزش که سیاست‌گذاران و تصمیم‌گیرندگان زن ورزش در سطوح ملی و بین‌المللی را گرد هم آورد، از ۵ تا ۸ ماه مه ۱۹۹۴، در برایتون انگلستان برگزار شد. این کنفرانس که توسط شورای ورزش بریتانیا و با حمایت کمیته بین‌المللی المپیک برگزار شد، به‌طور خاص به مسئله چگونگی سرعت بخشیدن به فرآیند تغییر در مدیریت ورزش زنان پرداخت. فرآیندی که نهایت به ایجاد تعادل در امر مشارکت و تصمیم‌گیری بیشتر زنان در ورزش منجر شد و بیانیه پایانی بدین قرار بود: عدالت در ورزش جامعه؛ افزایش امکانات ورزشی جهت رفع نیازهای زنان؛ افزایش تعداد مربیان زن و افراد تصمیم‌گیر در حوزه ورزش در سطوح منطقه‌ای، ملی و بین‌المللی؛ برگزاری دوره‌های آموزشی و دایرکردن برنامه‌های توسعه‌ای جهت تثبیت مفاهیم برابری جنسیتی در ورزش؛ پژوهش در حوزه زنان و ورزش؛ تخصیص منابع مکفی برای ورزش زنان.

رسانه‌ها می‌توانند تصورات مردم از موفقیت‌های ورزشی زنان شکل دهند (عبدوی و همکاران، ۱۳۹۰؛ غفوری و همکاران، ۱۳۸۲؛ قاسمی و همکاران، ۱۳۹۱). این بعد از عملکرد دارای دو مؤلفه است. در برخی کشورهای در حال توسعه که نقش زنان در

ورزشکار زانی که در عرصه ورزش ماندگار شدند می‌توان از هلن مدیسن^۱ نام برد که در المپیک ۱۹۳۲ شمای ۱۰۰ یارد را در کمتر از یک دقیقه تمام کرد و یا ماریا ترسا^۲ از کشور ایتالیا که بعنوان اولین زن در سال ۱۹۵۸ جایزه بزرگ مسابقات اتومبیل‌رانی را برد و یا ناروال موتاواکی^۳ مراکشی که به‌عنوان اولین زن در جهان اسلام توانست قهرمان دو ۴۰۰ متر المپیک شود. اوج و شکوفایی ورزش زنان به اوایل ۱۹۷۰ برمی‌گردد که نهضت فمینیستی شکل گرفت و فرصت حضور زنان بیشتر از دوره‌های قبل مهیا شد. انگیزه قدرتمند این دوران بیشتر مقابله با حضور مردان در حوزه ورزش بود تا انگیزه حضور در عرصه‌های مدیریتی یا رقابتی ورزش. تمامی این موفقیت‌ها در حالی ایجاد شده است که بسیاری از موانع پیش روی زنان در خصوص تبعیض جنسیتی برداشته شده و آنها مسیر موفقیت را به سختی گذرانده‌اند. همیشه تصور بر این بوده است که زنان به دلیل ویژگی‌های منحصر به فرد جسمانی و عاطفی در مشارکت‌های ورزشی مثل ورزش‌های استقامتی، قدرتی و همین‌طور پست‌های مدیریتی ناتوان باشند اما موارد اشاره شده ناقض این فرضیه‌ها هستند. فراموش نکنیم که زنان در مجموع از حیث موانع بازدارنده برای موفقیت‌های اجتماعی در قیاس با مردان مشکلات بیشتری دارند. برای نمونه زنان به نسبت مردان بیشتر در معرض گرسنگی و فقر هستند (براساس آمار سازمان بهداشت جهانی، بیش از سه پنجم از آمار این جمعیت مختص زنان هست). سالانه نیم میلیون از زنان به علت بیماری‌های ناشی از بارداری و ایدز در دنیا می‌میرند. در بسیاری از جوامع، زنان با مشکلات و نابرابری‌هایی مانند نداشتن دسترسی به امکانات آموزشی برابر با مردان، تنش‌های بیشتر، فرصت‌های شغلی نابرابر با مردان، فقر و درآمد نابرابر مواجه‌اند (بنیاد ورزش زنان^۴، ۲۰۰۴).

زن، رسانه و ورزش

جنسیت سازه‌ای اجتماعی است که تعیین‌کننده نقش، رفتار، فعالیت‌ها و خصیصه‌هایی است که جوامع برای افراد در نظر

5. Penny
6. Sex Penny
7. Gender
8. Lapchick
9. Buysse

1. Medisen
2. Maria Tersa
3. Narval Moutawaky
4. Women's Sports Foundation

البته در مقایسه با گذشته، ورزش زنان پیشرفت‌های خوبی داشته است؛ تصویب قانون عدم تبعیض بین زن و مرد در برنامه‌های آموزشی در آمریکا به‌عنوان یک سرآغاز، افزایش تعداد زنان تصمیم‌گیرنده در سازمان‌های ورزشی کشورهای مختلف، افزایش بودجه‌های مربوط به ورزش زنان و برتری زنان در بعضی از رشته‌های ورزشی از جمله شواهدی هستند که برای این ادعا وجود دارد. در کشور ما نیز این روند نسبت به گذشته ملموس‌تر شده است. بررسی میزان رشد کنونی ورزش بانوان در عرصه‌های داخلی و خارجی همراه با مدیریت زنان گواه پیشرفت نسبی ورزش بانوان ایرانی است، اما نمی‌توان این واقعیت را نادیده گرفت که در مقایسه با ورزش مردان یا بانوان دیگر کشورها از رشد خوبی برخوردار نبوده است. بطور مثال در سال‌های اخیر (تا سال ۱۳۹۰) از میان ۴۴ فدراسیون فعال در بخش بانوان، تنها موفق به تصدی یک پست ریاست فدراسیون و از میان بیش از هزار هیئت ورزشی استانی تنها ۶ پست ریاست هیئت را کسب کرده بودند. بهبود عوامل ساختاری و مدیریتی در جهت به‌کارگیری بیشتر زنان در پست‌های مدیریتی (چارت تشکیلاتی مؤثرتر در وزارت ورزش و جوانان و زیرمجموعه آن، تمامی سازمان‌هایی که به‌طور مستقیم و غیرمستقیم بر توسعه ورزش اثرگذارند)، عوامل مالی و امکاناتی، عوامل انسانی و تخصصی، عوامل فرهنگی و اجتماعی (رسانه‌های جمعی، اعطای پست‌های مدیریتی) از زمره عواملی است که می‌تواند موجبات توسعه پایدار مدیریت زنان در ورزش و بالطبع توسعه ورزش در عرصه‌های بین‌المللی را به همراه داشته باشد.

مروری بر تفکرات حاکمیتی بر ورزش زنان در کشورهای منتخب

در مباحث ایدئولوژیک مدیریت کلان در ورزش بانوان، باورهای عمیقی در کشورهای مختلف دنیا وجود دارد. برای مثال در کشور نیوزیلند که در برخی رشته‌ها به‌خصوص ورزش‌های آبی زنان کرسی‌های مؤثر مدیریتی دارند اعتقاد راسخ بر جمله آنکه شایسته است، می‌رود، (آموزش ورزش بانوان با این تفسیر وجود دارد که هر که صلاحیت بیشتری دارد پست می‌گیرد. این امر موجب شده تا بسیاری از دختران و زنان در این کشور گرایش روزافزونی برای شرکت در این ورزش‌ها داشته باشند. یکی از

ورزش تثبیت نشده است (مثل عربستان) رسانه‌ها به تأثیر از اقتضات فرهنگی موجبات افول بیشتر این ایفای نقش را در سطوح ملی و بین‌المللی ایجاد می‌کنند؛ اما در کشورهای توسعه‌یافته رسانه‌ها به‌عنوان بازوی توانمند، جهت‌الگوسازی زنان در عرصه ورزش ایفای نقش می‌کنند. رسانه‌ها می‌توانند موجب شکل‌گیری آرزوها و رویای دختران در حوزه‌های می‌شود درحالی‌که در مورد پسران این امر مهر و موم‌هاست که اتفاق افتاده است. آنها (پسران) می‌دانند که از آنها انتظار می‌رود که به ورزش بپردازند (این انتظار از طریق رسانه ابلاغ ایجاد شده است). حال در این بخش فراوانی زیاد زنان موفق در حوزه ورزش می‌تواند موجب شکل‌گیری این تفکر در دختران شود. به استناد تحقیقات انجام شده، گزارش‌ها حاکی از آن است که دختران این پیام‌ها را از رسانه دریافت نمی‌کنند (اهداف بازی‌های کشورهای اسلامی^۱، ۲۰۰۵).

حتی در کشورهای پیشرفته، هنگام پوشش تلویزیونی در مورد مردان صرف اجرای مهارت‌های ورزشی موردنظر قرار می‌گیرد درحالی‌که در مورد زنان بیشتر از مهارت ورزشی به جذابیت^۲ و فعالیت‌های غیرورزشی مرتبط پرداخته می‌شود. در مورد تفاوت بین پوشش رسانه‌ای ورزشکاران حرفه‌ای زن و مرد، پژوهشی در کشور آمریکا در سال ۲۰۰۳ نشان داد که حتی زنان علاقه بیشتری برای پیگیری وقایع ورزشی مربوط به مردان دارند و این دلیلی بر اختلاف درم عرض بودن زنان در رسانه است (ماری^۳، ۲۰۰۲).

حضور زنان در مدیریت ورزش کشور، رمز موفقیت توسعه پایدار

از دیرباز زنان کشور با مسائل و مشکلات اجتماعی زیادی مواجه بوده‌اند که از جمله می‌توان به فقدان فرصت و امکان برای انجام فعالیت ورزشی یا ممنوعیت پرداختن به آن در تاریخی نه‌چندان دور، باورهای نادرست فرهنگی در جامعه، تبعیض رسانه‌ها در خصوص پوشش خبری ورزش زنان، عدم تمایل حامیان مالی از ورزش زنان و غیره اشاره کرد (ابودردا، ۱۳۸۵).

1. Objectives of Women Islamic Games
2. Attractiveness
3. Murray

برای زنان فعال در رشته‌های مختلف همگانی و قهرمانی قابل قیاس با امکانات و شرایط موجود برای مردان نیست و شاید یکی از عمده‌ترین دلایل این بی‌عدالتی کمبود حضور زنان توانمند در عرصه مدیریت ورزش کشور باشد. حضور مدیران زن در سطح مدیریت ورزشی کشور، شاید میدان وسیع‌تری را برای فعالیت‌های ورزشی زنان کشور در بخش‌های مختلف قهرمانی و همگانی فراهم کند. به استناد تحقیقات، عوامل ساختاری و مدیریتی، عوامل فرهنگی و اجتماعی، عوامل انسانی و امکانات مالی از جمله مواردی‌اند که در سایه پوشش رسانه‌ای و ایجاد توجه به ظرفیت مدیریتی زنان در عرصه کلان ورزشی، می‌تواند به رشد هرچه بیشتر توان مدیریتی و رقابتی زنان در حوزه‌های ورزشی کمک نماید. در پایان به معرفی مرور مهارت‌هایی خواهیم پرداخت که متضمن موفقیت زنان در عرصه‌های مدیریتی کلان در ورزش و متعاقب موفقیت زنان در میدان‌ها ورزشی بین‌المللی خواهد شد (مهر آرا و همکاران^۶، ۲۰۱۲؛ ریلی و همکاران، ۲۰۰۷). پیشنهاد می‌شود رسانه‌های گروهی به نقش خود در این بخش آگاهی کامل پیدا کرده و با در نظر گرفتن برنامه‌های مناسب برای کاهش اختلاف و بهبود وضعیت موجود تلاش کنند.

موانع توسعه ورزش در زنان

متأسفانه در بسیاری از کشورهای جهان سوم این مسئله چندان شایان توجه نیست و تنها تعداد محدودی از زنان در پست‌های مدیریتی و مهم تصمیم‌گیری کشور قرار دارند (احسانی، ۱۳۸۷). در ایران علیرغم آنکه قانون اساسی کشور راه را برای تصدی اکثر مناصب تصمیم‌گیری برای زنان باز گذاشته با این وجود تنها ۲/۸ درصد مشاغل مدیریتی در کشور به زنان اختصاص یافته است. متأسفانه دیدگاه‌های سنتی به نقش‌های سنتی زنان در ساختارهای فرهنگی موجب شکل‌گیری تصمیمات کلان این‌چنینی در بدنه سازمان‌های ورزشی شده است که نهایت منجر به تخصیص نابرابر منابع مالی و معنوی به ورزش زنان می‌شود برای مثال در کشور جمهوری چک (برخلاف چین) تنها ۳ درصد از تمامی مسئولان ورزشی زن هستند و در تاریخ ۱۵۰ ساله ورزش این کشور، تنها ۳ زن عهده‌دار عضویت هیئت اجرایی کمیته المپیک این کشور بوده‌اند و از میان تمامی قهرمانان زن

اهداف یونسکو، ورود دختران به میدان‌ها ورزشی چه در قالب ورزشکار و چه مربی یا مدیر هست تا در کلیه سطوح اجتماع، ایدئولوژی تساوی زنان و مردان را گسترش دهند تا در تمامی ابعاد از حیث شکل‌گیری حقوق انسان شرایط بهتری ایجاد شود (گزارش یونسف از ورزش، آموزش و دختران، ۲۰۰۴). در سال ۲۰۰۴، پس از سونامی اندونزی، انجمنی تحت عنوان زنان بدون مرز^۱ در استرالیا شکل گرفت (انجمن زنان بدون مرز) تا به این مناطق سفر کرده و نحوه شنا کردن و بالا رفتن از سقف خانه را که می‌توانست در آن فاجعه طبیعی کم‌نظیر در نجات جان کودکان و زنان مؤثر بیفتد را آموزش دهند. بدعت‌های زیادی در سرتاسر دنیا برای بسترسازی مدیریت زنان در ورزش ایجاد شده است برای مثال در کنیا، دوره‌های آموزشی خاص برای مدیریت ورزشی زنان استفاده می‌شود که به‌کارگیری افراد موفق در آزمون در سطوح مدیریتی کلان در ورزش نگاه تخصصی‌تری را در ورزش زنان حاکم می‌کند و موجب توسعه آن می‌شود یا در زیمبابوه که به زنان برای تحصیل در رشته مدیریت ورزشی بورس تحصیلی اعطا می‌شود (به نقل از انجمن بین‌المللی تربیت‌بدنی و ورزش دختران و زنان^۲، ۲۰۰۵). قانون در خصوص ورزش زنان مجارستانی در سال ۲۰۰۰ در مجلس این کشور وضع شد که بر فرصت‌های برابر مردان و زنان در تصدی پست‌های مدیریتی در ورزش و همین‌طور برخورداری از امکانات و تسهیلات مربوطه صراحت دارد (به نقل از کارگروه بین‌المللی زنان و ورزش^۳، ۲۰۰۲). به‌منظور رعایت هنجارهای مذهبی و فرهنگی و رعایت حال زنان مسلمان، مسابقات ورزشی اسلامی زنان^۴ در سطوح بین‌المللی توسط کشورهای مسلمان برقرار شد (ماری^۵، ۲۰۰۲؛ فدراسیون ورزش زنان اسلامی؛ انجمن ورزشی زنان، ۲۰۰۶). در کشور پاکستان نیز انجمن ورزشی زنان به همین منظور تشکیل شده است تا موجب افزایش مشارکت زنان چه در عرصه ورزش قهرمانی و چه در ورزش همگانی شود تا هم در تأمین سلامت و هم در قالب مشارکت‌های بیشتر مدیریتی زنان مؤثر واقع افتد.

در شرایط کنونی فضای ورزشی در ایران، امکانات تجهیزات

1. Women with no boundary
2. International Association of Physical Education and Sport for Girls and Women
3. International Working Group on Women and Sport
4. Women Islamic Games
5. Murray

عرصه مدیریتی واقفانند اما به دلیل حاکم بودن «نگرش جنسیتی» در سازمان‌ها و ادارات مورد مطالعه، حتی در شرایط تخصصی برابر، برتری از آن مردان است (گزارش دفتر توسعه ورزش بانوان، ۱۳۸۷).

جدول ۱ مهمترین مهارت‌های مورد نیاز زنان در تحقیقات مورد بررسی ارائه شده اند، بررسی این مهارت‌ها نشان می‌دهد که با توجه پیشرفت تحصیلات دانشگاهی در میان بانوان و حتی برتری آنان در بعضی موارد موانع زیر ساختی در راستای توسعه نقش زنان در پست‌های مدیریتی در ورزش و دیگر عرصه‌ها وجود نداشته بلکه بیشتر موانع فرهنگی با کمک نقش رسانه باید رفع شوند.

جدول ۱. مهم‌ترین معیارهای موفقیت برای زنان در حوزه‌های مدیریتی

کلان

مهارت‌های ارتباطی
دانش مدیریتی
مهارت‌های تفکر استنتاج و حل مسئله
تحصیلات دانشگاهی
تجارب کاری مرتبط
الزامات فرهنگی
مهارت در کار تیمی مدیریت
اعتماد بنفس
مهارت‌های رهبری

اما سؤال اساسی دیگر این است که به راستی ریشه وضعیت موجود، کلیشه‌ها و تصورات جنسیتی حاکم در کجاست؟ و چه عواملی سبب شده که جامعه نتواند از این پتانسیل بالقوه جهت توسعه بیشتر در جامعه ورزشی استفاده کند؟ گاه برخی از الگوهای جنسیتی حاکم بر کتب درسی و برنامه‌های آموزشی برداشت‌های سنتی را در اذهان تقویت می‌کند. این امر امکان دارد سبب شود تا دانش آموزان دختر که زنان آینده جامعه هستند، نیروی خود را دست‌کم بگیرند و دارای شخصیتی فاقد خلاقیت و اعتماد به نفس شوند و به سوی پذیرش کارهای کم مهارت با وجهه اجتماعی پایین گرایش پیدا کنند. این طرز تفکر و نگرش که از برخی از خانواده‌ها شروع می‌گردد سبب شده نه تنها مردان نگاه سنتی به زنان داشته باشند بلکه اکثر زنان نیز دارای همان نگرش باشند و بسیاری از آنان قابلیت‌های خود را مناسب ایفای نقش‌های اجرایی، مدیریتی و ورزشی سطح بالا ندانند.

نخبه این کشور در رشته‌های ورزشی مختلف تنها ۲۱ درصد به‌عنوان مربی رشته‌های ورزشی به‌عنوان مربی مشغول به خدمت شده‌اند که این امر قطعاً ریشه در نبود زنان تأثیرگذار در حوزه‌های مدیریت ورزشی زنان هست.

در پژوهش سلامی و همکاران ۱۳۸۱ در مورد علل عدم دستیابی زنان به پست‌های مدیریتی در بین کارکنان و مدیران چند سازمان نشان داده شد که اگرچه مدیران و کارکنان مورد پرسش و کارایی و قابلیت زنان در عرصه‌های مدیریتی و پست‌های بالای سازمانی واقفانند اما تنها ۶ درصد از کارکنان مرد و پست مدیریت را برای زنان مناسب می‌دانند. ۳۰ درصد کارمندان مرد از این‌که مافوقشان زن باشد احساس خوشایندی ندارند. اگرچه همه مدیران مورد پرسش بر این باور بودند که زنان شایستگی لازم برای تصدی پست‌های بالای سازمانی را دارند اما بیش از ۸۰ درصد آنان مدیریت را کاری مردانه می‌دانند و بیش از ۵۰ درصد معتقدند که مردان در کارهای مدیریتی موفق‌تر از زنانند و خلاقیت بیشتری از خود نشان می‌دهند (سلامی و همکاران، ۱۳۸۱؛ گزارش دفتر توسعه ورزش بانوان، ۱۳۸۷). در مجموع نتایج این پژوهش نشان داد که عواملی همچون:

- مسئولیت‌ها و محدودیت‌های خانوادگی
- تجربه کمتر زنان نسبت به مردان در این عرصه
- فراهم نبودن شرایط لازم در جامعه، همچون نبود زنان

در پست‌هایی چون وزارت و غیره

- وجود برخی ویژگی‌های جنسیتی زنان
- عدم تمکین کارکنان از مافوق خانم
- اعتماد پایین‌تر زنان نسبت به مردان در این عرصه از

نظر جمعیت نمونه

از طرفی، مطالعات نشان داده است که زنان در مقایسه با مردان موفقیت خود را به جای نسبت دادن به مهارت و شایستگی خود به شانس و اقبال نسبت می‌دهند. این نگرش می‌تواند باعث تأثیر منفی در دیگران شود و رشد زنان را در سازمان محدود کند. تعریف سنتی از نقش جنسی در مورد خصوصیات زنان که شامل رفتار مطیع و غیررقابتی است، به زنان القا می‌کند که رفتار رقابتی و موفقیت‌گرا، جذابیت آنها را به خطر می‌اندازد. به‌طور کلی ماحصل این مطالعه این بخش این است که اگرچه بسیاری از تصمیم‌گیران و افراد جامعه به قابلیت و توان زنان جامعه در

روش تحقیق

این پژوهش ارزشیابی انتقادی مطالب انتشار یافته قبلی است و با بهره‌گیری از روش ترکیب به برجسته‌سازی نتایج تحقیقات گذشته در مورد اثرگذاری رسانه‌ها در ایفای نقش زنان در عرصه‌های بین‌المللی ورزش می‌پردازد و در نهایت راهکارهایی در زمینه برطرف‌سازی موانع آن ارائه می‌کند. ترکیب بهترین شواهد از نقاط قوت فرا تحلیل و مرور نظام‌دار نقلی سنتی استفاده می‌کند تا بر محدودیت‌های هر دو روش فائق آید. بدین منظور، در روش ترکیب بهترین شواهد سخت‌گیری آماری فراتحلیل برای یافته‌های کمی و انعطاف‌پذیری مرور نظام‌دار نقلی سنتی با یکدیگر تلفیق می‌شوند. به هر صورت، با سازمان‌دهی، یکپارچه‌سازی و ارزشیابی مطالب منتشرشده قبلی، نویسندگان پژوهش در راستای واضح‌سازی مسئله و ارائه راهکارها اقدام می‌کنند (حسن‌آبادی، ۱۳۹۱)

بحث و نتیجه‌گیری

با مطالعه ادبیات پیشینه و ترکیب نتایج و دستاوردهای پژوهشی در حیطه نقش زنان در توسعه ورزش می‌توان راهکارهایی را جهت حل این مسئله و فراهم آوردن شرایط مناسب‌تر جهت فعال‌تر نمودن نیمی از جامعه ارائه نمود و در راستای برطرف‌سازی موانع حضور زنان در پست‌های مدیریتی و ورزشی احقاق حقوق آنان با در نظر گرفتن هنجارهای موجود در جامعه و نیز ارزش‌های ایرانی اسلامی گام‌هایی مؤثر برداشت:

- برگزاری دوره‌های آموزشی برای زنان و آشنایی با حقوق خود، فراهم کردن زمینه‌های خودباوری در زنان و آگاه کردن آنها از قابلیت‌ها و توانایی‌های فردی‌شان
- پوشش رسانه‌ای ورزش زنان در صداوسیما و مطبوعات
- پوشش رسانه‌ای ورزش بانوان در قالب رادیو که باعث حفظ ارزش‌های ایرانی اسلامی نیز می‌شود
- پرورش خبرنگاران ورزشی بانوان با توجه به خلأ موجود در این زمینه
- عدالت در ورزش جامعه بین زن و مرد

- فراهم کردن امکانات ورزشی برابر برای بانوان و بهینه کردن امکانات ورزشی جهت استفاده بانوان
- معرفی زنان در پست‌های کلیدی ورزشی از قبیل ریاست فدراسیون‌ها و معاونت‌های کلیدی در وزارت ورزش و جوانان و کمیته ملی المپیک و ...
- برگزاری درس گروهی‌ها و تشکیل کارگاه‌های آموزشی برای آشنا شدن مدیران، سیاست‌گذاران و تصمیم‌گیران با مقوله جنسیتی و فواید حضور مؤثرتر زنان در رده‌های بالای تصمیم‌گیری.
- تشویق و ترغیب مدیرانی که از زنان در سطوح بالای سازمانی و ورزشی استفاده می‌کنند و امکان به ثبوت رسانیدن لیاقت آنان را با دادن فرصت‌های لازم فراهم می‌آورند.
- معرفی زنان برتر در حیطه‌های مدیریت ورزشی و مقایسه عملکرد آنان با مردان هم پایه آنان.
- تلاش در جهت تنظیم کتب درسی متناسب با مسائل روز و تأکید بر مفاهیمی چون خانواده مشارکتی
- عمل مسئولان نظام از رئیس‌جمهور تا نمایندگان مجلس به شعارهای انتخاباتی‌شان در مورد زنان
- انجام پژوهش‌های علمی در باب مسائل زنان به‌ویژه در مباحث اشتغال، مدیریت و نقش آنان در توسعه کشور
- واگذاری پست‌های مدیریتی در ورزش با توجه صلاحیت و تجربه فرد نه جنسیت
- سرمایه‌گذاری بر روی ورزش بانوان جهت ارتقا در تمامی بخش‌ها
- ایجاد زمینه برای استفاده از زنان در فرآیند تصمیم‌گیری در سطوح مختلف جامعه و ورزش
- حذف تصور قالب جنسیتی
- الگوسازی زنان موفق در حیطه ورزش و پست‌های مدیریتی در جامعه
- افزایش امکانات ورزشی جهت رفع نیازهای زنان

هویت جنسی و در رقابت با مردان به‌عنوان جنس مخالف صورت پذیرد، پویایی لازم را نخواهد داشت؛ چرا که این روند با تقویت حسی غیرت جز تضعیف همبستگی مدنی، نتیجه و پیامد دیگری در پی نخواهد داشت. رسانه‌ها با طرح این واقعیت که زنان به‌عنوان بخشی از جامعه انسانی، از قدرت تأثیرگذاری در عرصه تصمیم‌سازی برخوردارند می‌توانند در خارج ساختن آنان از پستوی ذهنی فرد اقتدارگرایی نقش مؤثری ایفا کنند. رسانه‌ها در ایفای نقش مورد انتظار برای حفظ و پاسداشت حقوق زن در عرصه عمومی باید به این مهم توجه داشته باشند که هویت جنسی هنگامی که بخواهد جایگزین هویت مدنی شود، مشکلاتی را برای مدنیت به بار خواهد آورد؛ اما اگر این هویت جنسی در حد خانواده و زندگی خصوصی باقی بماند، جنبه کارکردی پیدا می‌کند. بر همین اساس در هندسه دولت، جامعه مدنی و خانواده، باید هویت جنسی را به سطح خانواده محدود کرد تا زن در حیطه عرصه عمومی به‌عنوان انسان با همه حقوق و مسئولیت‌های خود ظاهر شود. حضور بانوان به‌عنوان نیمی از پیکره جامعه ما در فعالیت‌های ورزشی و تربیت‌بدنی، به‌عنوان یک ضرورت انکارناپذیر در تأمین سلامت و بهداشت جسم و روان و پیشگیری‌کننده انواع انحرافات اجتماعی، کاهش هزینه‌های درمانی، افزایش تولید و بهره‌وری و پیشرفت جامعه است که یکی از مهم‌ترین ابزارها در جهت هموار کردن این مسیر فرهنگ‌سازی توسط رسانه‌هاست.

- افزایش تعداد مربیان زن و افراد تصمیم‌گیر در حوزه ورزش در سطوح منطقه‌ای، ملی و بین‌المللی
- برگزاری دوره‌های آموزشی و دایر کردن برنامه‌های توسعه‌ای جهت تثبیت مفاهیم برابری جنسیتی در ورزش
- پژوهش در حوزه زنان و ورزش
- تخصیص منابع مکفی برای ورزش زنان
- ایجاد ضمانت اجرایی قانون عدم تبعیض بین زن
- افزایش تعداد زنان تصمیم‌گیرنده در سازمان‌های ورزشی کشورهای مختلف
- افزایش بودجه‌های مربوط به ورزش زنان

ملاحظات در پیاده‌سازی راهکارها

در پیاده‌سازی این راهکارها در جامعه و استفاده از ابزار رسانه در این مسیر باید ملاحظات در نظر گرفته شود که در پایان به پاره‌ای از آنها می‌پردازیم:

حضور زن آنگاه ظهور پیدا می‌کند که خودجوش، رقابت‌آمیز، گروهی، سازمان‌یافته و مبتنی بر آگاهی باشد. چنانچه پافشاری رسانه‌ها بر حضور و فعالیت زنان در عرصه ورزش تنها بر پایه

منابع

- ابودردا، زینب (۱۳۸۵). بررسی علل عدم حمایت پشتیبان‌ها از ورزش حرفه‌ای بانوان شهر اصفهان. پایان نام کارشناسی ارشد تربیت‌بدنی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان.
- احسانی، محمد (۱۳۸۷). بررسی و رتبه‌بندی عوامل بازدارندت ارتقا زنان و پست‌های مدیریتی در هیئت‌های ورزشی استان خوزستان. نشریه پژوهش در علوم ورزشی، ۱۹.
- دفتر توسعه ورزش بانوان (۱۳۸۷). گزارش تحلیل و عملکرد وضعیت ورزش بانوان در فدراسیون‌های ورزشی. سازمان تربیت‌بدنی جمهوری اسلامی ایران.
- سلامی، فاطمه؛ حاج میر فتحاح، فاطمه؛ نوروزیان، منیژه (۱۳۸۱). توصیف موانع شرکت بانوان در فعالیت‌های ورزشی. طرح پژوهشی پژوهشکده تربیت‌بدنی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، ص ۱۰.
- حسن آبادی، حمید رضا (۱۳۹۱). اولین سمینار آموزش و سلامت کودکان پیش از تولد. تهران.
- عبدوی، فاطمه؛ فخری، فرناز (۱۳۹۰). نقش رسانه در توسعه فرهنگ ورزش در اوقات فراغت زنان، فصلنامه پژوهش‌های ارتباطی، ۴.

غفوری، فرزاد؛ رحمان سرشت، حسین؛ کوزه چیزان، هاشم و احسانی، محمد (۱۳۸۲). مطالعه و نگرش متخصصان تربیت‌بدنی به نقش رسانه‌های جمعی رادیو، تلویزیون و نشریات در گرایش مردم به ورزش قهرمانی و همگانی. نشریه حرکت، ۱۶.

قاسمی، عبدالله (۱۳۹۱). تحلیل محتوای برنامه‌های ورزشی شبکه‌های تلویزیونی کشور با رویکرد ورزش بانوان، فصلنامه پژوهش‌های ارتباطی، مرکز تحقیقات صداوسیما، ۱.

مهدویان مشهدی، مریم؛ همتی نژاد، مهرعلی؛ احمدی، عبدالحمید؛ احسانی، محمد (۱۳۹۱). مقایسه وضعیت موجود و مطلوب نقش رادیو، تلویزیون و مطبوعات در ورزش بانوان از دیدگاه صاحب‌نظران، فصلنامه پژوهش‌های ارتباطی، ۱۹.

Buyse, Jo Ann, and Sarah Wolter. "Gender representation in 2010 NCAA Division I media guides: The battle for equity was only temporarily won." *Journal of Issues in Intercollegiate Athletics* 6 (2013).

International Association of Physical Education and Sport for Girls and Women (2005). Newsletter. November. Available from <http://www.iapesgw>.

International Working Group on Women and Sport (2002). Women and Sport Progress Report 1998-2002. Bonn, Germany. Available from http://www.canada2002.org/e/progress/worldwide/chapter3_america.

Islamic Federation of Women Sport. Available from <http://www.ifws.org/English/>

Objectives of Women Islamic Games Met, American Coach", 28 September (2005). Available from <http://www.chnpress.com/news/Section=1&id=1251>.

Lapchick, R., Hoff, B., & Kaiser, C. (2010). The 2010 Racial and gender report card: College Sport. Retrieved from the Institute for Diversity and Ethics in Sport.

Mehrara A, Moosavi SJ, Razaghi ME (2012). The role of knowledge management in effectiveness performance of sport organization. *Journal of Physical Education (Kavoshname)*.;1(3):51-61

Moradi, M., Honari, H., Naghshbandi, S., Jabari, N., & Kholouse, P. (2012). Social Functions of Mass Media in Developing Citizen Sports. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 2(6), 66-72.

Murray, Sarah (2002). *Unveiling Myths: Muslim Women and Sport*. New York: Women's Sports Foundation. Available from <http://www.womenssportsfoundation.org/cgi-bin/iowa/>

Solmon MA (2014). "Physical education, sports, and gender in schools". *Adv Child Dev Behav*. 2014; 47.

Penney, D. (Ed.). (2002). *Gender and physical education: Contemporary issues and future directions*. Routledge.

O'Reilly, N. J., & Knight, P. (2007). Knowledge management best practices in national sport organisations. *International Journal of sport management and marketing*, 2(3).

Riordan, James (2000). Chinese Women and Sport Success, Sexuality, Suspicion", *In Women in Sport and Physical Activity Journal*, vol. 9, issue 1.

Sports and Development Projects. *Sport and Development official website*. Available from

www.sportanddev.org/en/projects/index.htm;and

Thompson, J. B. (1995). *The media and modernity: A social theory of the media*. Stanford University Press.

UNICEF. *Sport, Education and Girls*. Available from <http://www.unicef.org>.

Women's Sports Foundation (2004) *Women's sports & fitness fact & statistics*. <http://www.womenssportsfoundation.org/cgi-bin/iowa>